

Terschelling

eiland van rust, ruimte en natuur

LIESBETH MEIJER

De Brandaris en de duinen zijn samen de belangrijkste ingrediënten voor het silhouet van Terschelling. Dit jaar viert de Brandaris zijn 400-jarig bestaan, een jubileum waar diverse toeristische evenementen omheen zijn georganiseerd. En nadrukkelijker dan anders zal de vuurtoren zijn rol spelen in het beeld van Terschelling voor de vele recreanten die ook dit jaar het eiland bezoeken.

In dit artikel zullen een paar facetten van de recente ontwikkelingen in de recreatie belicht worden. Ontwikkelingen die zich afspelen in een veel beperkter tijdsbestek dan de 400 jaar die de Brandaris al waakt. Ontwikkelingen echter die ingrijpender zijn dan de verandering dat je tegenwoordig de vuurtoren niet meer kunt beklimmen om van het wijde uitzicht te genieten.

Recreanten

Sinds de jaren vijftig zijn de aantallen recreanten die de waddeneilanden bezoeken flink toegenomen. Werden er in 1960 op Terschelling zo'n 45.000 gasten ontvangen, in 1970 lag dit aantal al op 120.000 en de cijfers van 1990 geven aan dat het nu jaarlijks om ruim 300.000 bezoekers gaat. Recreanten die het eiland voor een korte (soms maar een dag) of langere periode bezoeken om te

genieten van rust, ruimte en natuur, zoals de VVV-folders het omschrijven. Deze enorme groei in aantal bezoekers roept bij sommigen de vraag op "waar zijn de grenzen?". Een deel van de gasten die vroeger het eiland in juli en augustus bezochten komt nu bewust in de andere maanden om de topdrukte te vermijden. Drukte die niet alleen te merken is op de veerboot en in de dorpen, maar zelfs aan het eind van de Boschplaat bij het Amelanders Gat. Want al die recreanten trekken erop uit om te genieten van rust, ruimte en natuur.

Accommodaties

Om de groeiende stroom recreanten onderdak en voorzieningen te bieden is er de afgelopen decennia veel gebouwd, verbouwd en aangelegd. Er zijn talloze boerderijen verbouwd en ingericht om gasten gerieflijk te herbergen (waar vroeger vee en hooi hun plaats hadden) en op vele plaatsen zijn huisjes gebouwd en kampeerterreinen ingericht. Eind jaren tachtig wijzigde de gemeente haar beleid ten aanzien van de plaatsing van stacaravans en huisjes op de kampeerterreinen. Dit leidde niet alleen tot de aanwezigheid van stacaravans op een deel van de terreinen gedurende het hele jaar, maar ook tot een verdere omzetting van kampeerplaatsen in huisjes. En zo blijft er langzamerhand in de binnenduintrand steeds minder ruimte voor natuur en het oorspronkelijke gebruik over. Nog onlangs heeft de gemeente een bestemmingsplan gewijzigd teneinde bij de Duunt tussen Lies en Hoorn de bouw van weer een aantal zomerhuizen mogelijk te maken. De Stichting Ons Schellingerland, de Stichting Duinbehoud en de Waddenvereniging proberen deze verdere versterking tegen te houden. In de hotel- en appartementensektor staan de ontwikkelingen ook niet stil. Meest in het oog springend is de bouw van hotel Schylge aan de Dellewalbaai. Een nieuw hotel, weliswaar deels op de lokatie van het oude hotel Schylge, maar fors groter qua capaciteit en bouwvolume en ten koste van een stuk duingebied. Voor het hotel bij Paal 8 worden ook steeds nieuwe plannen gelanceerd. Plannen die weliswaar variëren in aantal bouwlagen en bedden, maar tot nu toe allemaal een capaciteitsvergroting ten opzichte van het huidige hotel te zien geven en die weer een aanslag op het duingebied betekenen. Tot nu toe heeft de gemeenteraad de bouwplannen afgewezen. In het nieuwe collegeprogramma van de gemeenteraad zijn zelfs voorlopige uitgangspunten vastgelegd: een nieuw te bouwen hotel bij Paal 8 moet binnen het eigen terrein blijven en mag maximaal drie lagen en 160 à 200 bedden omvatten. De toekomst zal leren hoe standvastig de nieuwe raad is. Ook bestaande hotels hebben uitbreidingsplannen zoals hotel de Walvisvaarder in Hoorn, dat wenst

Klokjesgentianen zijn helaas onweerstaanbaar voor een veldboekje zoals hier in de Koegelwiek (foto: Henk Wijkhuizen).

De kurk waar het eiland economisch op drijft, toeristen in alle soorten en maten (foto: SBB/Freek Zwart).

uit te breiden van 80 naar 120 à 130 bedden. Het beleid van de gemeente is erop gericht om uitbreidingsmogelijkheden voor de hotel- en pensiektor te bieden. Men heeft als doelstelling het realiseren van 1.500 nieuwe logiesplaatsen, omdat de overnachtingscapaciteit in deze sektor de laatste jaren zou zijn afgenomen ten gevolge van onder andere sluiting, kwaliteitsverbetering en omzetting in appartementen. Maar dit sektorbeleid van de gemeente houdt onvoldoende rekening met de ontwikkelingen in de rest van de recreatiesektor en er wordt geheel voorbij gegaan aan de effecten van de seizoensverbreding op de natuur en op de eilandersamenleving.

Van voorjaar tot najaar (en ook nog rond de kerst) gasten ontvangen betekent, dat de vegetatie vrijwel geen tijd krijgt om zich te herstellen. Dit betekent ook, dat in de periode dat vogels een nestplaats zoeken er al onrust is. En voor de bevolking betekent het een langere periode klaar staan voor de gasten en de drukte ervan ondervinden.

Voorzieningen

Behalve diverse vormen van onderdak zijn er steeds meer voorzieningen gekomen voor de recreanten: de aanleg (en recent de verbreding) van vele wandel-, fiets- en ruiterspaden door bos en duin, bijvoorbeeld, biedt de recreanten nu een uitgebreid stelsel van mogelijkheden om het gebied te verkennen. De aanleg van wegen en fietspaden vergt ook parkeervoorzieningen voor auto en fiets. En ook dit alles kost ruimte. Voor velen zullen, tenslotte, de voortdurende veranderingen aan de veerbootkades zowel op Terschelling als in Harlingen, de gedeeltelijke demping van het Westelijk Ras en de nieuwe grote veerboten van de firma Doeksen niet onopgemerkt gebleven zijn. Passagiers voor Vlieland hoeven niet meer halverwege de zeereis over te stappen van de veerboot naar Terschelling op de boot die voor hun van Vlieland komt. Hiermee is een toeristische attractie van de eerste orde verloren gegaan, het heeft op mij als kind in ieder geval veel indruk gemaakt.

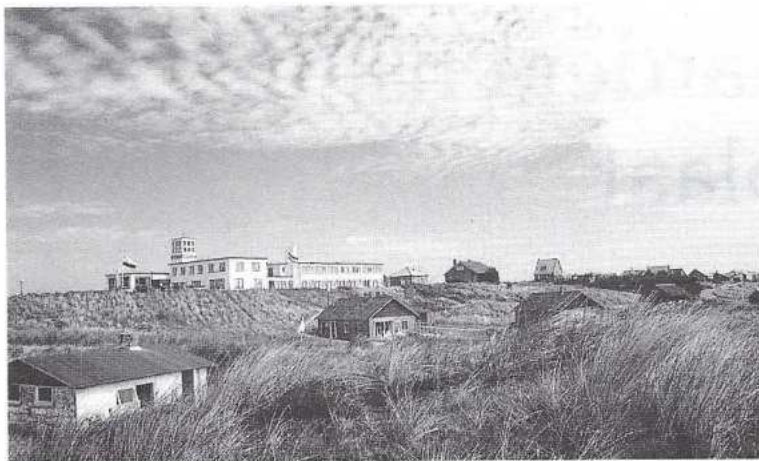
Grenzen van de groei

Uiteraard dient er oog te zijn voor de economische belangen van de bevolking van Terschelling en de wensen en belangen van recreanten. Maar zoals ook de nieuwe voorzitter van Stichting Ons Schellingerland opmerkte "het blijft nodig dat er gewaakt wordt over de schoonheid en het karakteristieke van Terschelling". Uiteindelijk komen de recreanten voor ruimte, rust en natuur en het eigene van Terschelling. Dan ligt het voor de hand dat er zeer zorgvuldig omgegaan moet worden met die waarden, alleen al uit economisch en recreatiebelang.

Door gemeente, provincie en rijk wordt steeds verkondigd, dat het beleid erop gericht is de recreatie te stabiliseren. De maatstaf die men hier tot nu toe voor hanteert is het aantal bedden. Maar het is de hoogste tijd om een nieuwe maatstaf voor de omvang van het toerisme te ontwikkelen. Verblijfsac-

Zomerhuisjes bij Midsland-Noord. Verblijfsrecreatie bepaalt het aanzien van de duinzoon en de achterliggende weidegebieden (foto: gemeente Terschelling).

Het oude badhotel Paal 8 zou vervangen moeten worden door een omvangrijk modern badhotel. Een keuze die aan de kwaliteit van de omringende natuur en landschap ernstig afbreuk zou doen (foto: Marcel Taal).

comodaties en voorzieningen vergen tegenwoordig meer ruimte. Bovendien zijn de toeristen in een veel langere periode aanwezig. Het bed dat vroeger zes tot acht weken werd benut, wordt nu zes maanden beslapen, investeringen moeten rendabel gemaakt worden. De heer Kusters pleitte er tijdens het symposium "Toerisme op Terschelling, kwaliteit of kwantiteit" in 1992 voor om het aantal vierkante meters of hectares dat de rekreatant benut in de berekening van de omvang van het toerisme te betrekken. Wil men de recreatie werkelijk stabiliseren dan dient men rekening te houden met alle effecten van de recreatie op het eiland. Dit vergt een complexere maatstaf dan alleen een "beddenboekhouding".

Recreatie-activiteiten en effecten

Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat schrijven in hun beheersplan voor Terschelling voor de periode 1992-2002, dat het aantal vakantiegangers in voor- en naseizoen verder zal toenemen. Men verwacht daarbij een verandering in bezoekerspubliek: publiek van andere leeftijdsgroepen, dat ook andere activiteiten onderneemt. Dit zal onder andere leiden tot intensiever gebruik van het gebied en wellicht zullen meer maatregelen ter bescherming van natuur en landschap nodig zijn. Zij onderscheiden drie categorieën rekreatanten:

1. De niet op natuur en landschap gerichte vermaakzoekers.

Deze groep rekreatanten ontplooit zijn activiteiten vooral in de dorpen, de dagrecreatieplaatsen (zoals het zwembad) en de stranden. Staatsbosbeheer ziet het vooral als zijn taak om deze groep met voorkoming van schade via "corridors" naar zijn bestemming te leiden.

2. De natuurgenieters.

Voor deze mensen zijn bijvoorbeeld de paden en uitkijpunten aangelegd. De kwaliteit van natuur en landschap, de rust en staat van voorzieningen zijn belangrijke aspecten voor deze groep.

3. De natuurvorsers.

Voor de natuurvorsers zijn onder andere de kwaliteit van flora en fauna en een lage recreatie-intensiteit belangrijk. Speciale voorzieningen acht men voor hen niet nodig.

Er is natuurlijk ook op andere manieren onderscheid te maken in de activiteiten die rekreatanten ondernemen, bijvoorbeeld in de manier waarop men zich in het gebied begeeft: lopend, fietsend, te

paard of per auto. Dergelijke indelingen worden gemaakt om een zo goed mogelijk beheer van natuurgebieden te kunnen realiseren en om tegelijkertijd de rekreatanten zoveel mogelijk de gelegenheid te kunnen geven om van de gebieden te genieten. Voor een goed beheer is het enerzijds belangrijk om de effecten van de diverse activiteiten, gedifferentieerd naar intensiteit en seizoen, te kennen. Anderzijds is het nodig een beeld voor ogen te hebben welke natuurwaarden men wenst te behouden en te ontwikkelen. Vervolgens dient dit gekombineerd te worden met de rekreatiemogelijkheden die gevraagd worden. Er is veel onderzoek gedaan naar de effecten van recreatie, zowel binnen als buiten het waddengebied. Bij het in kaart brengen van de effecten van recreatie zijn te onderscheiden effecten zoals ruimtebeslag, versnippering, betreding en verstoring. De laatste twee worden ook wel als de directe gevolgen van de recreatieactiviteiten aangeduid.

Studies

Uit diverse studies blijkt dat betreding niet alleen een duidelijk negatief effect heeft op individuele planten, maar ook leidt tot verdichting van de bodem. De ernst van het effect is afhankelijk van aard, intensiteit en tijdstip van betreding. Opvallend is dat een kleine toename van betredingsintensiteit in gebieden met geen of weinig betreding een veel groter effect heeft dan in gebieden met veel betreding. En dat herstel van schade van intensieve betreding vele jaren vergt. Duinhellingen en vochtige duinvalleien zijn voorbeelden van gebieden die erg kwetsbaar zijn voor betreding, terwijl strandvlakten en hoge kwelders dat veel minder zijn. De effecten van verstoring op broedvogels blijken net als bepaalde betredingseffecten een logaritmisch verloop te hebben. Een toename van verstoring bij lage intensiteit heeft veel meer effect dan toename bij hogere intensiteit. Maar tevens is gebleken dat broedvogels het meest kwetsbaar zijn voor verstoring gedurende de balts- en legfase. Gerelateerd aan de toenemende seizoensverbreding in de recreatie is dit een belangrijk punt om rekening mee te houden in het praktisch beheer.

Uiteraard mogen de positieve effecten van recreatie zoals vergroting van het draagvlak voor natuurbescherming, edukatie en ondersteuning van praktisch beheerswerk, niet vergeten worden.

Recreatie met beleid

Het beheer in het gebied zelf kan bestaan uit een zonering naar tijd en ruimte van rekreatanten, geleiding van en voorlichting aan alle groepen rekreatanten. En tegelijkertijd het zorgvuldig bijhouden van de ontwikkelingen in het veld. Maar het wordt steeds duidelijker dat, hoe zorgvuldig het beheer in een gebied ook is opgezet (rekening houdend met alle effecten, recreatiebehoeften enz.), het veiligstellen van rust, ruimte en natuur op de eilanden méér vereist. Overheden zullen hun beleid en wensen ten aanzien van seizoensverbreding, kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van verblijfsaccommodaties, dagrecreatie en dergelijke moeten afstemmen op de mogelijkheden en kwaliteiten van natuur en landschap. En kwaliteit is uiteraard een keuze.

Drs. Liesbeth Meijer is actievoordinator bij de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee.